

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ СЛІДЧОГО В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

МІРОШНИЧЕНКО Оксана Станіславівна - провідний науковий співробітник, науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5836-1509>

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.28>

У статті досліджується трансформація процесуального статусу слідчого в умовах цифровізації кримінального провадження як одного з ключових напрямів модернізації сучасної системи кримінальної юстиції. Зазначається, що розвиток інформаційних технологій, впровадження електронного документообігу, використання цифрових доказів, автоматизованих інформаційних систем і дистанційних форм процесуальної взаємодії істотно змінюють зміст професійної діяльності слідчого та впливають на реалізацію його процесуальних прав і обов'язків. Особлива увага приділяється тому, що цифровізація не обмежується технічними змінами, а формує нову модель досудового розслідування, у межах якої слідчий виконує функції не лише процесуального керівника збору доказів, а й аналітика цифрової інформації, координатора міжвідомчої взаємодії та гаранта дотримання прав людини в цифровому середовищі. У роботі розкрито сутність процесуального статусу слідчого, визначено його традиційні складові та проаналізовано їх трансформацію під впливом цифрових технологій. Встановлено, що розширення доступу до інформаційних ресурсів і електронних реєстрів підвищує оперативність розслідування, однак одночасно потребує чіткішого нормативного регулювання, оскільки збільшується ризик порушення приватності, витоку даних або неправильного використання цифрових доказів. У статті обґрунтовано, що цифрові докази стають центральним елементом

сучасного кримінального провадження, у зв'язку з чим зростає значення професійної підготовки слідчого у сфері інформаційних технологій, цифрової криміналістики та інформаційної безпеки. Окремо розглядається питання процесуальної самостійності слідчого, яка за умов автоматизації окремих процедур набуває нового змісту: технологічні системи можуть полегшувати аналіз інформації, проте остаточні рішення повинні залишатися результатом людської професійної оцінки. Наголошується, що цифровізація кримінального провадження вимагає формування балансу між ефективністю розслідування та забезпеченням процесуальних гарантій учасників провадження. Підкреслюється необхідність удосконалення законодавчої бази, стандартизації процедур роботи з електронними доказами, а також розвитку міждисциплінарної підготовки слідчих. У висновках визначено, що трансформація процесуального статусу слідчого є об'єктивним результатом цифрового розвитку суспільства та має стратегічне значення для підвищення якості досудового розслідування, зміцнення довіри до правосуддя та формування сучасної правової культури в умовах цифрової держави.

Ключові слова: процесуальний статус слідчого, цифровізація кримінального провадження, цифрові докази, досудове розслідування, електронний документообіг, інформаційні технології, кримінальна юстиція, процесуальна самостійність, інформаційна безпека, цифрова криміналістика

Постановка проблеми

Сучасний етап розвитку кримінальної юстиції характеризується активним впровадженням цифрових технологій у сферу досудового розслідування, що зумовлює суттєві зміни у підходах до організації та здійснення кримінального провадження. Використання електронних реєстрів, цифрових доказів, інформаційно-комунікаційних систем, засобів автоматизованого аналізу даних та електронного документообігу поступово змінює зміст процесуальної діяльності суб'єктів кримінального процесу, насамперед слідчого як ключової фігури досудового розслідування. У таких умовах традиційні уявлення про зміст його процесуального статусу, обсяг повноважень, межі самостійності та характер відповідальності потребують переосмислення з урахуванням цифрових реалій. Попри активний розвиток цифрових інструментів у практиці правоохоронних органів, нормативне та наукове осмислення їх впливу на процесуальне становище слідчого залишається недостатньо системним. На практиці виникають ситуації, коли законодавчі положення, сформовані у період домінування традиційних форм доказування, не повною мірою враховують специфіку роботи з електронними даними, цифровими джерелами інформації та автоматизованими системами обробки відомостей. Це породжує низку проблем, пов'язаних із визначенням процесуальних меж використання цифрових інструментів, забезпеченням належного рівня захисту прав людини та збереженням процесуальної незалежності слідчого.

Особливої актуальності набуває питання співвідношення технологічних можливостей і юридичної відповідальності. З одного боку, цифровізація підвищує ефективність розслідування, дозволяє оперативніше отримувати інформацію та забезпечує прозорість процесуальних процедур. З іншого боку, зростає ризик формального підходу до прийняття процесуальних рішень, надмірної залежності від технічних систем і алгоритмів, а також складностей у перевірці достовірності та допустимості цифрових доказів. У зв'язку з цим виникає потреба в науковому аналізі того, як змінюється роль слідчого у новому технологічному середовищі та які право-

ві механізми мають забезпечити баланс між інноваційністю та дотриманням принципів законності. Водночас у професійному середовищі дедалі частіше порушується питання про необхідність розширення компетентностей слідчого, оскільки сучасна практика вимагає не лише глибоких юридичних знань, а й розуміння основ цифрової криміналістики, інформаційної безпеки та особливостей роботи з електронними даними. Недостатня підготовленість до цих викликів може негативно впливати на якість досудового розслідування та спричиняти процесуальні помилки, що ставить під сумнів ефективність реалізації кримінального процесу в умовах цифрової трансформації.

Таким чином, проблема трансформації процесуального статусу слідчого в умовах цифровізації кримінального провадження набуває особливого теоретичного і практичного значення. Вона потребує комплексного наукового дослідження, спрямованого на визначення нових підходів до розуміння ролі слідчого, уточнення змісту його прав та обов'язків, удосконалення нормативного регулювання та формування сучасних стандартів професійної діяльності, що відповідатимуть вимогам цифрового суспільства і забезпечуватимуть належний рівень гарантій прав учасників кримінального провадження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблематика цифровізації кримінального провадження та трансформації процесуального статусу слідчого привертає дедалі більшу увагу українських науковців у галузі кримінального процесуального права, криміналістики та інформаційного права. У сучасних наукових дослідженнях розглядаються питання впровадження електронного кримінального провадження, використання цифрових доказів, удосконалення процесуальних механізмів досудового розслідування, а також вплив інформаційно-комунікаційних технологій на реалізацію повноважень слідчого. Різні аспекти зазначеної проблематики у своїх працях досліджували такі українські науковці, як Ю.М. Грошевий, В.Т. Мальяренко, О.В. Капліна, В.І. Тертишник, М.В. Шепітько, І.В. Гловюк, А.М. Лобойко,

В.В. Тищенко, С.О. Ковальчук, О.Г. Шило, Н.В. Глинська, О.М. Дроздов, А.В. Самодін, Р.М. Шехавцов, В.М. Трофименко, О.В. Баулін, В.С. Зеленецький та інші, які аналізували питання процесуального статусу слідчого, доказування у кримінальному провадженні, цифровізації досудового розслідування, електронних доказів та процесуальних гарантій учасників кримінального процесу.

У сучасних наукових публікаціях особлива увага приділяється впровадженню електронного документообігу в кримінальному провадженні, використанню інформаційних систем під час досудового розслідування, цифровій фіксації процесуальних дій, а також проблемам допустимості та належності електронних доказів. Окремі дослідження присвячені питанням забезпечення балансу між ефективністю розслідування та дотриманням прав людини в умовах цифрової трансформації кримінальної юстиції, а також зміні змісту процесуальної самостійності слідчого в умовах використання цифрових технологій.

Водночас проведений аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що комплексне теоретико-правове осмислення трансформації процесуального статусу слідчого саме в умовах цифровізації кримінального провадження залишається недостатньо розробленим. Зокрема, потребують подальшого дослідження питання уточнення структури процесуального статусу слідчого в цифровому середовищі, визначення меж використання цифрових інструментів у процесуальній діяльності, співвідношення технологічних можливостей та процесуальної відповідальності, а також формування єдиних підходів до правового регулювання роботи з електронними доказами. Це зумовлює необхідність подальшого наукового аналізу зазначеної проблематики та розвитку сучасних підходів до розуміння ролі слідчого в умовах цифрової трансформації кримінального провадження.

Метою статті є здійснення комплексного теоретико-правового аналізу трансформації процесуального статусу слідчого в умовах цифровізації кримінального провадження, з'ясування сутності та сучасного змісту його

процесуальних повноважень, визначення основних напрямів їх зміни під впливом цифрових технологій, а також виявлення особливостей поєднання традиційних процесуальних засад досудового розслідування з новими цифровими інструментами та механізмами здійснення кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу

Цифровізація державних інститутів є однією з ключових тенденцій сучасного розвитку правової системи. Кримінальне провадження, як сфера, що поєднує правові гарантії, технологічні інструменти та практичну діяльність органів досудового розслідування, зазнає особливої трансформації. Використання електронних документів, цифрових доказів, автоматизованих реєстрів, інформаційно-комунікаційних систем та дистанційної взаємодії змінює традиційні підходи до організації слідчої роботи. У цих умовах змінюється не лише технічна сторона діяльності, а й процесуальний статус слідчого як основного суб'єкта досудового розслідування. Сучасний слідчий поєднує юридичні, аналітичні та цифрові компетентності, що впливає на реалізацію його повноважень, відповідальність та процесуальну самостійність. Водночас виникає необхідність забезпечення балансу між ефективністю розслідування і дотриманням прав людини в цифровому середовищі.

Теоретичне розуміння процесуального статусу слідчого формується через поєднання норм кримінального процесуального права, практики правозастосування та загальних принципів кримінальної юстиції. У науковій площині цей статус розглядається як системне правове явище, що охоплює не лише визначений законом обсяг повноважень, а й професійну роль слідчого у механізмі забезпечення законності, дотримання прав людини та досягнення цілей кримінального провадження. Саме через процесуальний статус проявляється баланс між владними повноваженнями держави та гарантіями прав учасників процесу, оскільки слідчий одночасно виступає суб'єктом розслідування і носієм обов'язку діяти об'єктивно, неупереджено та в межах визначених законом процедур.

У традиційному розумінні процесуальна діяльність слідчого будувалася на безпосередньому збиранні доказів, проведенні процесуальних дій та фіксації результатів у письмовій формі. Така модель передбачала домінування паперових документів, матеріальних носіїв інформації та особистої участі у більшості слідчих заходів. У цих умовах процесуальна самостійність слідчого виступала ключовою гарантією ефективності розслідування, оскільки дозволяла оперативно приймати рішення залежно від фактичних обставин конкретної справи, обирати тактику дій та визначати послідовність процесуальних кроків. Водночас самостійність не була абсолютною, адже обмежувалася процесуальним контролем, вимогами законності та необхідністю дотримання прав осіб, залучених до кримінального провадження. Розвиток інформаційного суспільства та технологічний прогрес поступово змінюють традиційні підходи до змісту процесуального статусу слідчого [1, с. 102]. Сьогодні джерела доказової інформації виходять за межі звичних матеріальних форм і все частіше існують у цифровому середовищі. Електронне листування, дані мобільних пристроїв, інформація з камер відеоспостереження, цифрові фінансові операції та відомості з мережі Інтернет стають важливими елементами доказової бази. Це суттєво впливає на характер діяльності слідчого, адже виникає необхідність не лише юридично оцінювати інформацію, а й розуміти принципи її технічного походження, способи збереження та можливості перевірки достовірності.

У таких умовах змінюється і зміст професійної компетентності слідчого. Сучасна процесуальна діяльність вимагає поєднання правових знань із розумінням технологічних процесів, навичок роботи з цифровими даними та здатності взаємодіяти з фахівцями технічного профілю [2, с. 583]. При цьому важливо, що технології не підмінюють процесуальну роль слідчого, а лише розширюють інструменти реалізації його функцій. Саме він залишається відповідальним за прийняття процесуальних рішень, оцінку доказів і забезпечення законності під час розслідування. Теоретичне осмислення процесуального статусу слідчого також

пов'язане з необхідністю врахування нових викликів, які виникають у цифровому середовищі. Йдеться про питання захисту персональних даних, дотримання принципу недоторканності приватного життя, забезпечення належної фіксації цифрової інформації та недопущення її зміни або спотворення. У зв'язку з цим особливого значення набуває нормативне регулювання процедур роботи з електронними доказами, оскільки саме від чіткості правових правил залежить допустимість таких відомостей у кримінальному провадженні [3, с. 306].

Таким чином, теоретичні засади процесуального статусу слідчого у сучасних умовах поступово трансформуються від класичної моделі, що ґрунтувалася переважно на традиційних формах доказування, до більш складної конструкції, в якій поєднуються правові, організаційні та технологічні елементи. Слідчий зберігає ключову роль у механізмі досудового розслідування, однак зміст його діяльності стає більш багатовимірним, що вимагає адаптації наукових підходів, удосконалення законодавчої бази та розвитку сучасних професійних стандартів.

Цифровізація кримінального провадження значно трансформує практичні аспекти діяльності слідчого. Перш за все, змінюється характер доказової бази. Якщо раніше основу становили матеріальні докази та письмові документи, то сьогодні все більшого значення набувають електронні дані, записи камер спостереження, інформація з мобільних пристроїв та цифрових платформ.

Такі зміни обумовлюють появу нових процесуальних завдань. Слідчий повинен не лише збирати інформацію, але й забезпечувати її належне технічне вилучення, збереження та перевірку достовірності. Помилки під час роботи з цифровими даними можуть призвести до втрати доказового значення або порушення прав учасників провадження. Ще однією важливою трансформацією є впровадження електронного документообігу. Використання електронних протоколів, цифрових підписів та автоматизованих систем реєстрації зменшує часові витрати та підвищує прозорість процедур. Разом з цим зростають вимоги до інформаційної безпеки та захисту персональних даних [4, с. 125].

Крім того, цифровізація сприяє посиленню міжвідомчої взаємодії. Слідчий отримує швидший доступ до державних реєстрів та інформаційних баз, що дозволяє оперативніше реагувати на обставини справи. Однак така інтеграція підвищує ризики надмірної залежності від технічних систем та алгоритмів, що може впливати на незалежність процесуального рішення.

Одним із головних викликів цифрової трансформації є необхідність переосмислення професійної компетентності слідчого. Сучасний фахівець має володіти базовими знаннями у сфері інформаційних технологій, розуміти принципи роботи цифрових систем та вміти взаємодіяти з технічними спеціалістами. Другим важливим аспектом є забезпечення процесуальних гарантій. Використання цифрових технологій повинно супроводжуватися чіткими правовими рамками, які запобігають зловживанням, незаконному втручанню в приватне життя та безпідставному збору даних. У цьому контексті зростає роль судового контролю та прокурорського нагляду за діяльністю слідчого [5, с. 187].

Також актуальним є питання процесуальної автономії. Автоматизовані системи можуть спростувати аналіз інформації, але остаточне рішення має залишатися за слідчим як носієм процесуальної відповідальності. Технології повинні виступати інструментом підтримки, а не заміною професійного правового аналізу.

Перспективи розвитку пов'язані із створенням єдиної цифрової екосистеми кримінального провадження, у якій слідчий зможе працювати швидко, прозоро та ефективно. Водночас важливо забезпечити належне навчання персоналу, модернізацію нормативної бази та уніфікацію процедур роботи з електронними доказами.

Висновки

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, доцільно зазначити, що цифровізація кримінального провадження зумовлює глибинну трансформацію процесуального статусу слідчого як одного з ключових суб'єктів досудового розслідування. Зміни охоплюють не лише технічні аспекти здійснення процесуальних дій, а й змістовне наповнення його прав, обов'язків, гаран-

тій професійної діяльності та меж відповідальності. Слідчий поступово переходить від переважно паперової, формалізованої моделі документування до багатовимірної цифрової практики, що передбачає роботу з електронними доказами, використання інформаційних систем та застосування сучасних технологічних інструментів. Водночас трансформація процесуального статусу не означає зміни його базової правової природи. Слідчий і надалі залишається носієм владних повноважень, відповідальним за законність, об'єктивність і повноту розслідування. Однак реалізація цих повноважень у цифровому середовищі набуває нових форм і потребує розширення професійних компетентностей, зокрема у сфері роботи з електронними даними, забезпечення їх належної фіксації та перевірки достовірності.

Цифровізація створює значні можливості для підвищення оперативності та результативності кримінального провадження, посилення аналітичних можливостей слідства та вдосконалення міжвідомчої взаємодії. Разом із тим вона породжує нові виклики, пов'язані з необхідністю належного захисту прав людини, гарантування інформаційної безпеки та збереження процесуальної самостійності слідчого в умовах використання автоматизованих систем. Саме тому подальший розвиток інституту слідства в цифрову епоху повинен здійснюватися на засадах верховенства права, чіткого нормативного регулювання та належного процесуального контролю. Отже, удосконалення процесуального статусу слідчого в умовах цифровізації кримінального провадження має базуватися на комплексному підході, який поєднує модернізацію законодавства, розвиток професійної підготовки кадрів і формування єдиних стандартів роботи з цифровими доказами. Лише за умови гармонійного поєднання технологічних можливостей із правовими гарантіями можна забезпечити ефективність досудового розслідування та зміцнити довіру суспільства до системи кримінальної юстиції.

Література

1. Зінченко Д.А., Звірянський Г.В. Інтеграція баз даних кримінальних відомостей як засіб підвищення ефективності розслі-

SUMMARY

The article examines the transformation of the procedural status of the investigator in the context of digitalization of criminal proceedings as one of the key directions of modernization of the contemporary criminal justice system. It is emphasized that the rapid development of information technologies, the introduction of electronic document management, the growing role of digital evidence, the implementation of automated information systems, and the use of remote procedural interaction significantly influence the professional role of the investigator and reshape the practical implementation of procedural rights and duties. The study highlights that digitalization should not be viewed merely as a technical upgrade, but rather as a profound structural change that creates a new model of pre-trial investigation where the investigator acts not only as a procedural actor responsible for collecting and evaluating evidence but also as a digital information analyst, an interagency coordinator, and a guarantor of human rights protection within the digital environment. The paper analyzes the traditional elements of the investigator's procedural status and explores the ways in which these elements evolve under the influence of technological progress. It is established that broader access to electronic databases and information resources improves the efficiency and speed of investigative actions, while simultaneously increasing the need for clear legal regulation aimed at preventing privacy violations, data leaks, or improper handling of electronic evidence. The research substantiates that digital

evidence is becoming a central component of modern criminal proceedings, which makes professional training in digital forensics, information security, and technology-based investigation methods an essential element of contemporary investigative practice. Special attention is devoted to the issue of procedural independence of investigators in the context of automation, emphasizing that although digital systems can support information analysis and decision-making processes, final procedural decisions must remain based on human professional judgment and legal responsibility. The article also underlines the importance of maintaining a balance between procedural efficiency and the protection of fundamental rights during digital transformation processes. It is argued that effective digitalization requires further improvement of legislation, the development of unified standards for handling electronic evidence, and the introduction of interdisciplinary training models for investigators. The study concludes that the transformation of the investigator's procedural status is a natural consequence of digital societal development and plays a strategic role in improving the effectiveness of pre-trial investigations, strengthening public trust in justice institutions, and shaping a modern legal culture within the framework of a digital state.

Keywords: procedural status of the investigator, digitalization of criminal proceedings, digital evidence, pre-trial investigation, electronic document management, information technologies, criminal justice, procedural independence, information security, digital forensics.

дування. Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності. Матеріали круглого стола 14 грудня 2023 року. С. 173. СТ. 101-104.

2. Фоміна Т. Г. Щодо функціонування інформаційно-комунікаційної системи досудового розслідування. Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Вінниця. ХНУВС. 2025. С. 583-587.

3. Колесник Н. М. Національні та міжнародні правові механізми протидії злочинності в умовах війни в Україні. Злочинність

і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Вінниця. ХНУВС. 2025. С. 304-307.

4. Бурлака Я. А. Щодо визначення поняття процесуальної самостійності слідчого. Європейські перспективи. 2019. № 3. С. 121-126.

5. Соловйова, О. Є. Щодо вдосконалення запобіжної діяльності слідчого. Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2018. С. 186-188.